

אליעזר לרנר

פירושה של נבואת תער הגלבים פרק ה' בספר יחזקאל

בתחילת הפרק מצטווה הנביא לגלח את שערותיו, ככתוב: "ואתה בן אדם קח לך חרב חדשה תער הגלבים תקחנה לך והעברת על ראשך ועל זקנך ולקחת לך מאזני משקל וחלקתם" (פסי א). אפשר לבאר את המעשה הזה בשלוש דרכים:

א גילוח הוא בטוי לכליון של דבר קודם והתחלה של דבר חדש. מקום נוסף שבו מצאנו ציווי על גילוח ובאותה משמעות הוא בפרשת אשת יפת תואר. כחלק מתהליך גיורה מצווה האשה על גילוח: "וגלחה את ראשה" כמובא בחומש דברים כ"א, יב. נביא כאן תחילה את פירושו של ה"דעת מקרא" לספר דברים לביאור משמעות מעשה זה, של אשת יפת תואר, דברים הדומים לרעיון שלנו: "יש מפרשים את דברי הפרשה שהם ערוכים לפי עיקרי הרעיון של הגיור, שהגר דומה כקטן שנוגד, וכיוון שהאשה מתגיירת ודאי עליה לרוקן את לבה מן האמונה של עבודה זרה וכן היא צריכה להעביר מעליה כל שבא עמה מגויותה-תחליף בגדיה הראשונים... תגלח שערה ותקצץ צפרניה..." פירושם של דבריו הם, שגילוח השער באשת יפת תואר הוא חלק מפעולות המבטאות ריקון של דבר קודם (של הגויות) והפיכה לדבר חדש (הפיכתה לחלק מישראל). ובהתייחס לנבואה שבפרק ה' ביחזקאל. הרי גם ירושלים תעבור תהליך של כליון ולידה מחדש כפי שמתואר בהמשך הפרק.

ב ביטוי להשפלה וביזיון, כמו שמצאנו בשליחי דוד. "ויקח חנון את עבדי דוד ויגלח את חצי זקנם ויכרת את מדויהם..." (ש"ב י, ד).

ג גילוח השער הוא דרך אבלים, אצלנו - גילוח השער של יחזקאל מהווה סימן אבלות לאסון הקרב ובא.

בפסי ב נאמר: "שלישית באור תבעיר בתוך העיר כמלאת ימי המצור ולקחת את השלישית תכה בחרב סביבותיה והשלישית תזרה לרוח וחרב אריק אחריהם". בפסי זה מצטווה הנביא לחלק את השערות לשלושה חלקים - את החלק הראשון להבעיר באש, את החלק השני להכות בחרב והשלישי לזרות לרוח.

הנמשל למעשה זה מופיע רק בפס' יב: "שלשתיך בדבר ימותו וברעב יכלו בתוכך והשלישית בחרב יפלו סביבותיך והשלישית לכל רוח אורה וחרב אריק אחריהם".

השערות שיחזקאל מכה בחרב במשל- מקביל לשליש מירושלים שיפול בחרב בנמשל, שליש השערות שיחזקאל זורה לרוח במשל - מקביל לשליש העיר שתזרה לכל רוח בנמשל.

השאלה מתעוררת לגבי שליש השערות שיחזקאל מבעיר באש במשל - הרי אין זה מקביל לשליש שימותו בדבר וברעב בנמשל?

ניתן להשיב, שמיתה ברעב ובדבר נקראת גם בערה, לא במובן של בערה חיצונית אלא בערה פנימית השורפת את הגוף מבפנים. ניתן להוכיח את דברינו מהפסוקים הבאים: רעב - נקרא בערה שנא' באיכה (ה', י) "עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב". גם דבר נקרא בערה משום שזו מחלה השורפת את הגוף מבפנים - ככתוב בחבקוק ג', ה - "לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו", רשף זו אש, ודבר ורשף מהווים תקבולת, ומכאן שגם דבר הכוונה לשרפה במובן הפנימי.

מתעוררת שאלה: מה טיבה של אריכות הדברים בין המשל לנמשל? מדוע הנמשל לא מופיע מיד לאחר המשל? (בפס' ה-יא). ניתן להשיב, שהנאמר בנמשל הוא כה חמור, ומתוארים בו דברים קשים, ולכן, לפני הנמשל חייב לבוא הסבר מדוע התיאור הוא כה חריף, וההסבר הוא שירושלים הרשיעה יותר מכל הארצות, ככתוב בפס' ו: "ותמר את משפטי לרשעה מן הגוים ואת חקותי מן הארצות אשר סביבותיה כי במשפטי מאסו וחקותי לא הלכו בהם".

בפס' ג, הנביא מצטווה: "ולקחת משם מעט במספר וצרת אותם בכנפיך", נשאלת השאלה: כיצד נשארו לנביא שערות אם שליש מהשערות הבעיר, שליש פיזר לרוח ושליש הכה בחרב? ניתן להשיב ששליש בפס' ב, אינו שליש בדווקא, אלא קרוב לשליש.

בפס' ד, יחזקאל מצטווה - "ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל תוך האש ושרפת אותם באש ממנו תצא אש אל כל בית ישראל", ביאור: מאותם מעט שערות שהנביא צר בכנפיו (בפס' ג) הנביא לוקח ומשליך אל האש. משמעות מעשה זה היא לבטא שגם השארית הנשארת מן הפורענות (בפס' ג) במועד מאוחר יותר-גם עליה תבוא הפורענות.

להלן נביא בקצרה מספר ביאורים מפרשנים שונים:

(א) רש"י מבאר: "וצרת אותם בכנפיך-אלו מתי מעט שיגלו לככל ויחיו, ומיהם עוד תקח-מאותם מתי מעט, ושרפת אותם באש-סימן לאחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה אשר קלם מלך כבל".

האברבנאל מקשה על רש"י: "ואין דעתי סובלת שתבוא הנבואה הזאת על שני אנשים יחידים, רשעים, גם שא"א לפרש עליהם ממנו תצא אש על כל בית ישראל".

לענין, אפשר להקשות על הסברו של רש"י מכיוון אחר, שהרי הנבואה בפרקנו מתארת את אשר עתיד לקרות בירושלים בזמן צדקיה, וכפי שרש"י עצמו ביאר: "תכה כחריב-סימון על הכורחים מן העיר זיטיגוס כזדים ויהרגום סניכ ירושלים", ואילו אחאב בן קוליה וצדקיה בן מעשיה גלו בגלות יהויכין, ולכן ברור שהנבואה בפרקנו לא נאמרה עליהם.

ב) האברבנאל מבאר: "ולקחת משם מעט במספר-כנגד אותם שגלו לבבל... ולפי שמהם שבו לבנין בית שני לכן אמר לרמוז על הפקידה ההיא וצרת אותם בכנפיך שהוא בזמן שהיו בירושלים, ואומרו אחר כך ומהם עוד תקח כנגד אותם שגלו בבית שני ושמתו שם במצור ירושלים ולכן אמר ומהם עוד תקח רוצה לומר מלבד הלקיחה והגלות הראשון עוד פעם שנית תקח מהם למצור ולהריגה ולגלות, והשלכת אותם אל תוך האש-לפי שטיטוס ושאר השרים אשר אתו שלחו יהודים רבים אל מלכויות ספרד ולשאר הארצות להתחבר עם הגולה אשר כבר היתה שמה מגלות בית ראשון...".

הקושי בהסבר האברבנאל שהוא מרחיק לכת עד גלות בית שני, וקשה לומר שהנבואה פותחת בפורענות שתבוא על עם ישראל בבית ראשון ומסיימת בפורענות שתבוא על עם ישראל בגלות בית שני.

ג) הסבר המלבי"ם: "ולקחת משם מעט במספר-הוא משל אל מעט מדלת העם הנשארים שהשאיר נבזראדן לכורמים וליוגבים תחת יד גדליה (ראה מ"ב כ"ה, יב) ומהם עוד תקח - כי מהם נהרגו רבים ע"י ישמעאל בן נתניה, (ראה שם שם, כה) ממנו תצא אש - כי ע"י הלכו למצרים ושם לא נשאר מהם פליטה". המלבי"ם מצד אחד אינו מקדים את הנבואה בפרקנו לגלות יהויכין, כפי שביאר רש"י, ומצד שני אינו מאחרה לזמן גלות בית שני, כפי שביאר האברבנאל.

כאמור, פרקנו עוסק בכך, שגם השארית הנשארת מן הפורענות - תבוא עליה הפורענות. אגב, ישנו מקום נוסף בספר יחזקאל המדבר על אפשרות שיכולה לבוא פורענות אחר הפורענות, ביחזקאל ל"ג, כג, ואילך, ונביא כאן חלק מהפסוקים: "ויהי דבר ה' אלי לאמר, בן אדם יושבי החרבות האלה על אדמת ישראל אומרים לאמר, אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו ניתנה הארץ למורשה". פסוקים אלו מתייחסים לזמן שלאחר החורבן, לשארית שנתרה בירושלים, הסבורה שעליה לא תבוא הפורענות, כפירוש המלבי"ם: "אחזר חורבן המקדש נשארו עדיין הרבה מישראל שישבו בחרבות וחשבו שעדיין יהיה ישוב בא"י".

והנביא מנבא להם שגם לאחר הפורענות יכולה לבוא פורענות - "כה תאמר אליהם כה אמר ה' חי אני אם לא אשר בחרבות בחרב יפלו ואשר על פני השדה לחיה נתתיו לאכלו ואשר במצדות ובמערות בדבר ימותו".

רעיון זה, שגם השארית שנשארה מן הפורענות - בסופו של דבר תבוא עליה הפורענות - חוזר על עצמו גם בנביאים אחרים, למשל - בישעיה (ו', יב-יג) נאמר: "ורחק ה' את האדם ורבה העזובה בקרב הארץ"; "ועוד באה עשיריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה". ומפרש "דעת מקרא" לפס' יג: "ועוד בה עשיריה-לאחר "ורחק ה' את האדם תשאר בה עוד עשיריה ממספר תושביה... גם העשיריה שתשאר בארץ לאחר החורבן וההשחתה לא תשב בשלוחה כי מדי פעם יעלו אויבים על הארץ וישחיתו את יבולה".